

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Історичний факультет

Кафедра політології та соціології

Дипломна робота

магістра

**з теми «ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНОЇ КОН'ЮКТУРИ НА
ДИНАМІКУ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІДНОСИН ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ»**

Виконала: студентка 2 курсу

групи Рb1-М16z

спеціальності 052 Політологія

за освітньою програмою Політологія

історичного факультету

заочної форми навчання

Хауляк Ілона Олександрівна

Керівник:

Найчук Антон Віталійович,

кандидат філософських наук, доцент

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП	C. 3
 РОЗДІЛ I. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІДНОСИН ЄС ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	
1.1. Чинники становлення відносин ЄС і Росії у постбіполярний період.....	C. 7
1.2. Принципи, методи та категорії дослідження	C. 16
 РОЗДІЛ II. СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЄС З РФ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ АСПЕКТИ	
2.1. Економічна складова партнерських стосунків ЄС та РФ.....	C. 24
2.2. Політичний підтекст становлення російсько-європейської взаємодії.....	C. 34
2.3. Розвиток відносин ЄС та РФ в контексті трансформації актуальних тенденцій міжнародної політики.....	C. 42
 РОЗДІЛ III. ВПЛИВ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ НА РОСІЙСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКІ ВІДНОСИНИ	
3.1. Загроза подальшої інспірації російської агресії в контексті імплементації політики європейської інтеграції України.....	C. 52
3.2. Вирішення українського питання як можливість для переформатування відносин ЄС та РФ.....	C. 66
 ВИСНОВКИ.....	 C. 81
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	 C. 85

ВСТУП

Актуальність теми. Бурхливі зміни політичних конфігурацій міжнародною кон'юнктури знаходять своє відображення у закономірностях перебігу політичного процесу. Сталість політично-економічних зв'язків ключових міжнародних акторів та стабільність розподілу функціональних прерогатив між провідними гравцями глобального політичного простору перебувають під тиском і знаходяться на порозі суттєвих змін. Відкрита конфронтація національних інтересів впливових суб'єктів міжнародного політичного простору провокує реформування загальноприйнятого балансу політичних цінностей та економічних преференцій у міждержавних відносинах, пришвидшуючи модифікацію однополярної архітекτονіки міждержавного устрою з превалюванням західного політичного табору. Становлення економічної потужності КНР, стрімкий розвиток країн Сходу, агресивна активізація зовнішньополітичної діяльності РФ створили передумови для часткової децентралізації владно-політичних ресурсів в міжнародних масштабах. В контексті зазначених перипетій, у статусі центрального об'єкта різноманітних аналітичних досліджень позиціонують відносини РФ з ЄС, які за останній період стали одним із основних середовищ розгортання міжнародного політичного процесу.

Закономірності формування міжнаціональної взаємодії країн ЄС та РФ мають вагомий історичний досвід, а практичний вимір їх взаємодії ліг в основу варіативних теоретико-аналітичних досліджень як в області прикладної політології, так і у виробленні геополітичних концепцій світового політичного улаштування. Серед представників світової політичної думки варто виокремити творчий доробок З. Бзежінського, Г. Кісінджера, Ф. Фукуями, У. Ростоу, Р. Арона, Ф. Шміттєра, К. Дойча, І. Валерстайна, Р. Челєна, Х. Макіндера, П. Савицького, М. Данилевського. Серед дослідників пострадянської школи варто врахувати роботи М. Шепєлева, П. Шляхтуна, В. Шемятєнкова, Л. Шишеліної та інших.

Об'єктом дослідження є міжнародний вимір національних відносин у глобальній світобудові.

Предметом дослідження виступають актуальні тенденції взаємодії ЄС та РФ в контексті трансформації міжнародних політико-економічних конфігурацій.

Основною гіпотезою дослідження є наукове припущення про те, що український фактор та безпекові аспекти знаходяться в основі подальшого розгортання російсько-європейської взаємодії та визначають напрями формування архітектури міжнародних відносин у регіоні.

Мета і завдання дослідження. Головна мета дослідження полягає у системному аналізі особливостей розгортання російсько-європейських відносин в рамках перерозподілу зовнішньополітичних інтересів провідних акторів міжнародної політики. Реалізації поставленої мети підпорядковане виконання таких завдань:

- простежити генезис підходів до вивчення закономірностей становлення взаємовідносин ЄС з РФ через призму геополітичних концепцій та прикладної політології;
- охарактеризувати ключові індикатори та актуальні тенденції у політиці країн ЄС щодо РФ, меж їх стійкості та єднання у протидії російській агресії;
- розкрити зміст стратегічних інтересів РФ стосовно відновлення партнерства з ЄС;
- встановити вплив російської агресії в Україну на процеси визначення російсько-європейської взаємодії.

Методи дослідження. Відповідно до цілей і завдань наукове дослідження здійснено за допомогою широкої теоретичної методології, в рамках якої використовувалися методи сходження від абстрактного до конкретного, діалектичний, структурно-функціональний, компаративістський.

Окрім того, з метою систематизації отриманого теоретичного матеріалу та отримання нових результатів у процесі наукового дослідження

застосовувалися аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія і протиставлення.

Водночас для вирішення конкретних завдань важливим практичним інструментарієм дослідницької методології стали інтент-аналіз офіційного політичного дискурсу ключових акторів російсько-європейського політикуму з метою визначення імпліцитних інтенцій зовнішньополітичної стратегії представлених суб'єктів міжнародної політики та інвент-аналіз для системного вивчення закономірностей розгортання конфліктної ситуації навколо українського питання.

Використання зазначених методів у взаємозв'язку та взаємодоповненні дозволили виявити ключові суперечності та причинно-наслідковий зв'язок досліджуваних проблем, чинники і умови їх розв'язання, а також здійснити в рамках цієї основи відповідний прогноз розвитку ситуації на майбутнє. Одночасне застосування практичної та теоретичної методології було здійснено з дотриманням принципів науковості, цілісності, загального зв'язку, єдності історичного та логічного, соціальної зумовленості. Окрім наукового доробку вітчизняних авторів, теоретичну основу дослідження склали праці американських та європейських науковців. Увесь спектр опрацьованих джерел структурований у списку літератури.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягають у наступному:

- на прикладі європейсько-російського співробітництва обґрунтовано закономірності генерування практичного виміру політико-економічних відносин внутрішньою теоретичною матрицею цивілізаційно-географічних та ідеологічних детермінант;
- здійснено системний аналіз розгортання російсько-європейських відносин через призму диференціації векторів національної політики країн Євросоюзу.

Удосконалено:

- теоретико-практичний підхід до розуміння закономірностей становлення міжнаціональних відносин.

Набули подальшого розвитку:

- вивчення актуальних тенденцій формування російсько-європейських відносин в теоретичному полі існуючих геополітичних концепцій.

Теоретична і практична цінність роботи. Результати наукового дослідження можуть бути використані в подальшій розробці питання перспектив та проблем європейсько-російських взаємовідносин. Теоретична та практична база роботи може слугувати матеріалом для викладання окремих тем з політології, теорії політики, етнополітології, геополітики, філософії політики, в рамках навчального процесу.

Окремі положення роботи можуть застосовуватись при виробленні ідейної матриці зовнішньополітичної стратегії України в умовах практичної імплементації курсу європейської інтеграції в умовах російської агресії.

Структура работ. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів (7 підрозділів), висновків та списку використаних джерел і літератури.

ВИСНОВКИ

Міжнародний політичний процес продовжує бути активним середовищем перетину національних інтересів суб'єктів глобальної геополітичної гри. Розпад Радянського Союзу не став завершальним етапом безальтернативного становлення Євроатлантичного принципу організації міжнародних політично-економічних конфігурацій із ключовою роллю США у балансуванні архітектури міжнародної безпеки та нівелюванні конфронтаційних імпульсів міжнаціонального протиборства.

Проаналізована у першому розділі роботи конструкція однополярного світу не стала базовою моделлю трансформації міжнародного політичного простору. Навпаки, безпрецедентна динаміка розгортання глобального політико-економічного процесу інтенсифікувала становлення нових центрів генерування міжнародної політики та сприяла фрагментації цілісного, стабільного міжнародного улаштування на регіональні сектори перспективного економічного співробітництва чи потенційних загроз міжнаціонального протистояння. Одним з таких регіональних центрів, який став місцем глобального геополітичного протистояння від ходу якого залежить майбутнє Євразійського політично-економічного устрою, продовжує бути Україна.

Війна на Донбасі та анексія Кримського півострова стали негативним проявом втручання однієї країни в суверене право іншої на реалізацію власних євроатлантичних перспектив та виступив кульмінацією у наростанні конфлікту між Євросоюзом, який відстоює збереження базових міжнародних цінностей, та Росією, яка намагається слідувати власним інтересам здійснюючи агресію на українському напрямі. Хоча до згаданих подій, становлення російсько-європейських відносин проходило у перспективній площині збільшення економічного партнерства та реального політичного зближення. Залежність ЄС від російських енергетичних носіїв виправдовувалась значними об'ємами експорту європейських товарів на російській ринок. Водночас, ідеологи

зовнішньої політики РФ неодноразово підкреслювали, що ріст російської економіки залежить не тільки від сприятливої ринкової кон'юнктури на ринку енергетичної сировини, але й від постійних європейських інвестицій та прогресивному співробітництві в галузі інноваційних технологій.

Взаємовигідність розширення партнерських стосунків почала превалювати навіть над системними розбіжностями між країнами ЄС та Росією в теоретичній матриці консолідації політичного режиму та організації механізмів ринкової економіки. ЄС продовжували розцінювати РФ як платформу для розширення єдиної Євразійської економічної зони. Перспективність російського ринку та постійні грошові надходження до бюджету країн ЄС пов'язані із сприятливими ринково-торгівельними відносинами з РФ детермінували покращення політичних відносин, нівелювавши негативний ефект нерідких непорозумінь Євросоюзу з Росією стосовно спекуляції „газовим питанням” та військовим конфліктом з Грузією відносно незалежності Абхазії та Південної Осетії.

Переломним етапом перманентно розвитку російсько-європейських відносин стала ситуації зі зміною політичної влади в Україні. Декларована Євросоюзом політика Східного партнерства направлена на поглиблення взаємодії з країнами пострадянського простору, що передбачала вироблення стратегії пришвидшення європейської інтеграції країн колишнього СРСР, не знайшла належного розуміння у керівництва Росії. Суверенне бажання України здійснити перезапуск програми зближення з ЄС шляхом підписанням Асоціації про Парнерство стали причиною анексії Кримського півострова та інспіруванням Росією військового протистояння в східних регіонах країни. Затяжна фаза конфлікту не одразу знайшла належне відображення у превентивній політиці Західного політичного блоку в цілому і ЄС зокрема.

Врешті-решт, постійна ескалація ситуації ініціювала прийняття санкцій проти РФ, що викликало відповідні кроки з боку російського керівництва та завдали значних взаємних збитків. Політика санкцій призвела до неоднозначних результатів. Обмеживши економічні відносини з ЄС Росія

здійснює спроби реалізації програми „імпортозаміщення” і виходу на нові ринки, в той час як Європа потерпає від нової хвилі євроскептицизму, викликаної активним фінансуванням Росією праворадикальних політичних рухів, та деконсолідацією спільного рішення відносно підтримання антиросійських санкцій.

Спроби Росії дестабілізувати міжнародну ситуацію та залучитися підтримкою країн БРІКС у формуванні нового центру прийому глобальних політичних рішень та продукування опозиційній американському домінуванню стратегії глобального розвитку призвели до розширення масштабів російсько-європейського протистояння з прямим включенням США у процес стримування російської агресії в Україні [67]. Розцінюючи дане протистояння як безпосередню загрозу геополітичній концепції Євразійства з позиціонуванням Росії у центрі об'єднання європейської та азійської цивілізацій, РФ намагається вплинути на розрив американсько-європейських відносин і створити нову домінуючу геополітичну вісь Берлін-Москва-Пекін, що об'єднуватиме технологічний потенціал Європи, сировинну базу РФ та виробничі потужності Китаю.

В рамках другого розділу даного дослідження, було висвітлено новий підхід до розуміння закономірностей формування зовнішньої політики, який полягає в особливостях організації структурних конфігурацій теоретичної матриці генерування політичної свідомості суспільства та вектору державних пріоритетів. Серед зазначених структурних елементів фігурують ідеологічне спрямування, геополітична ідентифікація, географічне положення та цивілізаційний розвиток. Наразі, в системі моделювання політичних рішень ЄС створена ситуація, за якої характерні цінності європейської цивілізації вступили в ідейне протиріччя з стратегією збільшення економічних прибутків. Тому вибір, який постав перед керівництвом ЄС, обрати шлях повноцінного відновлення торгових відносин з РФ шляхом відміни санкцій чи продовження економічного стримування з метою обмеження агресивної політики Росії у Європі, має важливе значення для українського майбутнього. Не менш

важливим виступає і роль США у регулюванні даного конфлікту.

Від характеру нормалізації конфлікту в Україні та подальшого вектору розгортання російсько-європейських відносин залежить місце країни в системі міжнародних координат. У третьому розділі, нами було представлено два вірогідних сценарії розвитку подій, які у разі досягнення політичного компромісу чи за умов подальшої ескалації по-різному відобразатимуться не тільки на майбутньому України як потенційної платформи для уніфікації економічних систем ЄС і СНД, але й на балансі міжнародного політично-економічного порядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Ашиток А. І. Мовна картина світу в філософсько-освітньому аспекті: [монографія] / А. І. Ашиток. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2011. – 251 с.
2. Безуглий В.В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн / В. В. Безуглий. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 704 с.
3. Бек У. Влада і контр влада у добу глобалізації. Нова світова політична економія / Ульріх Бек; [пер. з нім. О. Юдіна]. – К.: Ніка-Центр, 2011. – 408 с.
4. Бжезинский З.: россиян нужно уверить, что Украина не вступит в НАТО, а будет свободной и европейской как Финляндия [Електронний ресурс] // NEWSru.ua. – 7 березня 2015. – Режим доступу : <http://rus.newsru.ua/world/07mar2015/bigzgibfin.html>
5. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / Збігнєв Бжезінський; [Пер. з англ. А. Іщенко]. – К.: Вид. Дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. – 203 с.
6. Бжезінський З. Велика шахівниця / Збігнєв Бжезінський. - К.: Київський університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 1998. – 74 с.
7. В Єврокомісії пояснили, яку угоду Угорщини і Росії заблокували [Електронний ресурс] ZN.ua – 13 травня 2015. – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/v-yevrokomisiyi-royasnili-yaku-ugodu-ugorschini-i-rosiyi-zablokuvali-166788_.html
8. Глазьев С. Угрозы для России в ближайшие 10 лет / С. Глазьев [Електронний ресурс] // Aftershock. – 22 жовтня 2014. – Режим доступу : <http://aftershock.su/?q=node/264695>
9. Дугин А. Г. Философия политики / А. Г. Дугин. – М.: Арктогея, 2004. – 616 с.

10. Євроатом схвалив атомну угоду Угорщини з Росією [Електронний ресурс] ZN,ua – 21 квітня 2015. – Режим доступу: <http://dt.ua/ECONOMICS/yevroatom-shvaliv-atomnu-ugodu-ugorschini-z-rosiyeu-170500.html>

11. Зеленько Г. Політична „матриця” громадянського суспільства (досвід країн Вишеградської групи та України) / Г. Зеленько. – К.: Знання України, 2007. – 338 с.

12. Издание: европейских евроскептиков финансирует Россия [Електронний ресурс] // Delfi – 26 листопада 2014. – Режим доступу: <http://rus.delfi.lv/news/daily/latvia/izdanie-evropejskih-evroskeptikov-finansiruet-rossiya.d?id=45269954>

13. Италия из-за санкций против России уже потеряла 5 млрд евро [Електронний ресурс] // Капитал – 15 квітня 2015 – Режим доступу: <http://www.capital.ua/ru/news/44665-italiya-iz-za-sanktsiy-protiv-rossii-uzhe-poteryala-5-mlrd-evro#ixzz3YvLPqTqq>

14. Италия не поддержит продление санкций против России [Електронний ресурс] // Капитал – 15 квітня 2015 – Режим доступу: http://lb.ua/news/2015/04/29/303397_italiya_podderzhit_prodlenie.html

15. Лібералізм: Антологія. 2-ге вид. / [Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. – К.: ВД „Простір”, „Смолоскип”, 2009. – 1128 с. – („Політичні ідеології”).

16. Падение евро: что это значит для мира и для России. [Електронний ресурс] // РБК – 18 березня 2015. – Режим доступу: <http://daily.rbc.ru/opinions/economics/18/03/2015/550926d99a7947ff35c73e2f>

17. Путін нарахував уже \$160 млрд збитків через західні санкції і зависокі зарплати росіян [Електронний ресурс] // 5 канал – 27 квітня 2015. – Режим доступу: – <http://www.5.ua/svit/Putin-narakhuvav-uzhe-160-mlrd-zbytkiv-cherez-zakhidni-sanktsii-i-zavysoki-zarplaty-rosii-an-78384.html>

18. Россия при Путине. Капкан клана Примакова для Запада, или кое-что о мирном плане Путина [Електронний ресурс] // Delfi – 17 вересня 2014. – Режим доступу:

<http://ru.delfi.lt/opinions/comments/rossiya-pri-putine-kapkan-klana-primakova-dlya-zapada-ili-koe-chto-o-mirnom-plane-putina.d?id=65814294#ixzz3Zrjfzkan>

19. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу / С. О. Рудько. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – 412 с.

20. Сафонов И. А. Россия в общеевропейском процессе экономической интеграции / И. А. Сафонов – М.: Экономика, 2005. – 135 с.

21. Современная Россия и мир: альтернативы развития (Россия и Западная Европа: влияние образов стран на двусторонние отношения): материалы международной научно-практической конференции / [Под ред. Ю. Г. Чернышова]. – Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2010. – 220 с

22. Сумароков В. Н. Расширение европейского Союза и внешнеэкономические связи России / В. Н. Сумароков, Н. В. Сумароков. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 248 с.

23. США и ЕС испугались российского импортозамещения [Электронный ресурс] // Вигляд. – 17 квітня 2015. – Режим доступу: <http://www.vz.ru/economy/2015/4/17/740632.html>

24. Центральноевропейские страны на рубеже XX-XXI вв. Аспекты общественно-политического развития // Историко-политологический справочник / [Ответственный составитель Ю.С. Новопашин]. – М.: Новый хронограф, 2003. – 256 с.

25. Шемятенков В. Г. Европейская интеграция / В. Г. Шемятенков. – М.: Международные отношения, 2003. – 399 с.

26. Шепелев М. А. Теорія міжнародних відносин: [Підручник] / М. А. Шепелев. – Київ: Вища школа, 2004. – 622 с.

27. Шишеліна Л. Н. Расширение Европейского Союза на Восток и интересы России / Л. Н. Шишеліна. – Москва: Наука, 2006. – 300 с.

28. Європеїзація Центральної та Східної Європи / [Упоряд. Ф. Шіммельфенніг, У.Зедельмаєр]. – К.: Юніверс, 2010. – 288 с.

29. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): [Підручник] / П. П. Шляхтун. – Київ: Либідь, 2005. – 576 с
30. Alexeev M., Weber Sh. The Oxford Handbook of the Russian Economy Oxford. – University Press, 2013. – 849 p.
31. Blouet B. Global Geostrategy: Mackinder and the Defence of the West. – Routledge, 2013 p. – 200 p.
32. BRICS to launch World Bank and IMF rivals [Електронний ресурс] // Aljazeera. – 15 квітня 2015. – Режим доступу : <http://www.aljazeera.com/news/americas/2014/07/brics-launch-world-bank-imf-rivals-20147155273955388.html>
33. Brzezinski Z. The Geostrategic Triad: Living with China, Europe, and Russia CSIS, 2001 – 75 p.
34. Brzezinski Z. The Grand Chessboard Basic Books, 2007. – 240 p.
35. Can Putin Survive? [Електронний ресурс] // Stratfor. – 17 березня 2015. – Режим доступу : <https://www.stratfor.com/weekly/can-putin-survive>
36. Cordesman A.H., Gold B., Coughlin-Schulte C. Iran: Sanctions, Energy, Arms Control, and Regime Change. – Rowman & Littlefield, 2014. – 222 p.
37. Dent C.M. The European Economy: The Global Context. – Routledge, 2002 p. – 480 p.
38. Descartes R. Discourse on the Method of Rightly Conducting the Reason, and Seeking Truth in the Sciences. – Forgotten Books, 1927. – 87 p.
39. Dresner S. The Principles of Sustainability. – Routledge, 2012. – 224 p.
40. Fukuyama F. Have We Reached the End of History? Rand Corporation, 1989 – 23 p.
41. Fukuyama F. The End of History and the Last Man Simon and Schuster, 2006. – 432 p.
42. Gustavsson S., Oxelheim L., Pehrson L. How Unified Is the European Union?: European Integration Between Visions and Popular Legitimacy. Springer Science & Business Media, 2009. – 199 p.
43. Hahn D. F. Political communication: rhetoric, government, and citizens. –

Strata Pub., 1998. – 289 p.

44. Hanson P. The Rise and Fall of the The Soviet Economy: An Economic History of the USSR 1945 – 1991. - Routledge, 2014. – 296 p.

45. Herpen M. V. Putinism: The Slow Rise of a Radical Right Regime in Russia. – Palgrave Macmillan, 2013 – 296 p.

46. Hiro D. After Empire: The Birth of a Multipolar World Nation Books, 2012. – 352 p.

47. Hough J.F. Democratization and Revolution in the USSR, 1985-1991. – Brookings Institution Press, 1997 – 542 p.

48. Italy's Prime Minister Renzi Meets Putin in Moscow [Электронный ресурс] // The Wall Streer Journal – 5 березня 2015. – Режим доступу : <http://www.wsj.com/articles/italys-prime-minister-renzi-meets-putin-in-moscow-1425576848>

49. Mackinder H.J. Britain and the British Seas. – Literary Licensing LLC, 2014 p. – 384 p.

50. Mankoff J. Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics Rowman & Littlefield, 2011 – 345 p.

51. Menon R., Rumer E.B. Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order MIT Press, 2015. – 248 p.

52. Neue Regierung in Griechenland Nach Moskau! Nach Moskau! Frankfurter Allgemeine Politik [Электронный ресурс] // Frankfurter Allgemeine. – 28 січня 2015. – Режим доступу : <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/griechenland-koennte-sanktionen-gegen-russland-verhindern-13395739.html>

53. Steger M. B. Rethinking Globalism. – Rowman & Littlefield, 2004 – 276 p.

54. Strayer R. Why Did the Soviet Union Collapse?: Understanding Historical Change M.E. Sharpe, 1998 – 385 p.

55. Topaloff L.K. Political Parties and Euroscepticism Palgrave Macmillan, 2012 p. – 280 p.

56. USA: Obama forced EU states to impose sanctions on Russia - VP Biden [Електронний ресурс] // Youtube. – 03 жовтня 2014. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=ZDRBzk0ITVY>

57. Van Ham P. European Integration and the Postmodern Condition: Governance, Democracy, Identity. – Routledge, 2013. – 272 p.;

58. Van Vooren B., Blockmans S., Wouters J. The EU's Role in Global Governance: The Legal Dimension. - OUP Oxford, 2013. – 384 p.;

59. Verhofstad G., Europe's Last Chance: Why the European States Must Form a More Perfect Union. – Hachette UK, 2017. – 304 p.;

60. Walker G., Simmons J. University Theses in Russian, Soviet and East European Studies, 1907-2006: A Centennial Bibliography of Research in the British Isles. – MHRA, 2008. – 239 p.;

61. Wegren S. Return to Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain. – Rowman & Littlefield, 2013. – 332 p.;

62. Welfens P. An Accidental Brexit: New EU and Transatlantic Economic Perspectives. – Springer, 2017. – 447 p.;

63. Westlake M. The EU Beyond Amsterdam: Concepts of European Integration. – Routledge, 2002. – 184 p.;

64. Wetzel A., Orbie J. The Substance of EU Democracy Promotion: Concepts and Cases, 2017. – 312 p.;

65. Whiteley P., Clarke H., Goodwin M. Brexit. - Cambridge University Press, 2017. – 272 p.;

66. William E., Dinan D., Nugent N. The European Union in Crisis. – Macmillan Education UK, 2017. – 395 p.;

67. Wilson E., Torjesen S. The Multilateral Dimension in Russian Foreign Policy. – Routledge, 2008. – 240 p.;

68. Wolczuk K., Dragneva R., Eurasian Economic Integration: Law, Policy and Politics. - Edward Elgar Publishing, 2013. – 256 p.;

69. Wolff S. The Mediterranean Dimension of the European Union's Internal Security. – Springer, 2012. – 273 p.

70. Yekelchik S. Schmidtke O. Europe's Last Frontier?: Belarus, Moldova, and Ukraine between Russia and the European Union. – Springer, 2016. – 255 p.;

71. Zimmermann H., Dür A. Key Controversies in European Integration. – Palgrave Macmillan, 2012. – 280 p.